

tot entuziasmul mistic de care era înconjurat conducătorul mișcării socialiste dela Iași.

În a doua jumătate a veacului XIX tineretul școlar trăiește vremea cea mai fericită a culturii românești. Cu atita nerăbdare așteptau elevii apariția Convorbirilor Literare și a Contemporanului, unde, printre alte producții pe care le-a îngropat uitarea, puteau să cetească proza și poezia celor mai talentați scriitori. Și astăzi se cetesc și se studiază în școală Creangă, Eminescu etc., dar atuncea era legătura de contemporaneitate, era trăirea în atmosfera în care se formau cele mai înalte spirite. Astăzi școlarul trebuie să evadeze din realitatea prezentă și, dintr'o rece obligație, să caute a pătrunde o mentalitate, un suflet care nu-i mai aparține.

Gr. Scorpan.

Științifismul Academiei Mihăilene.

Inființarea școlii superioare, care s'a numit pe urmă Academie Mihăileană, s'a făcut într'o vreme cînd spiritul Europei apusene era dominat de științifism. Anul 1835 cade în mijlocul celei mai vii efervescențe spirituale îndreptată spre descoperiri tehnice.

Apusul sfărîmase clasicismul cu regulile sale rigide și înlăturase privilegiile stratificatoare ale omenirii. Dorul de libertate pusese stăpînire pe sufletul oamenilor și spiritul uman se deslănțui spre iscodire neobosită, prin ruperea tuturor cătușelor străvechi. Intelectul deveni cea mai înaltă nobleță și natura se arăta că este cea mai deplină formă de adevăr. Omul și mijloacele sale de desvoltare deveniră cea dintâi preocupare. Așa s'a ajuns la *liberalism*, la *realism* și la *naturalism*. Liberalismul s'a născut în Anglia de unde apoi s'a răspîndit în toată Europa continentală. Realismul s'a desvoltat în Franța și naturalismul mai ales în țările germane. Din aceste trei mișcări, pornite toate din aceeași tendință generală de eliberare a omului, a ieșit științifismul secolului al XIX-a, care a fost de fapt instrumentul acelei eliberări.

Acest științifism a pus stăpînire pe spiritele apusene în toate domeniile de preocupare, sporindu-și apoi prestigiul prin rezultatele extraordinare obținute în cîmpul aplicațiilor practice.

Măsurătoarea, precizia și aplicarea strictă a legilor, deveniră obligații generale. Puterile omenești au sporit dintr'odată imens și folosința lor (cu efect liberator din robirea materiei) trebuia să facă mișcarea științifică din secolul al XIX-lea dominantă asupra tuturor manifestărilor. Acesta a și fost mersul lucrurilor în Apus. În Orient (Sud Estul Europei), unde popoarele erau încă în raporturi de robie — stăpînire, problema principală a națiunilor supuse era *eliberarea*. Mișcarea către libertate întuneca pe toate celelalte mișcări. Independența a fost și pentru Țările Romîne, la acea vreme, singurul ideal care concentra maximum de atenție a bărbaților cu răspundere. Naționalismul a trebuit așadară să caracterizeze primele noastre încercări de a ni însuși cunoștinți prin școală. Toate școlile romînești, cari s'au înființat la începutul secolului al XIX-lea au fost infiltrate de naționalism și revoluționarism (care tindea la eliberarea națiunii romîne). De acest caracter nu a scăpat nici Academia Mihăileană. Problema limbii și a istoriei naționale a fost în adevăr prima problemă a școlilor noastre din acel timp.

Dar mișcărilor sînt produse și sînt conduse de oameni cari li imprimă modul lor de a vedea și de a înțelege. Iar aceștia, la rîndul lor, își formează vederile și înțelegerea prin contact cu alte mișcări și împrejurări pe cari le-au trăit. Oamenii se copie unii pe alții; imitația este unul din temeiurile civilizației. Aplicînd aceste generalități la subiectul nostru, urmează că mișcarea culturală care se dezvoltase în Principate pe la 1835, va fi caracterizată de oamenii cari au condus-o, iar aceștia vor purta în ei răsunetul mișcărilor la cari au participat.

În Moldova, spre deosebire de Muntenia, oamenii cari au prezidat la înființarea învățămîntului au fost mai ales oameni de știință, iar acei cari au avut roluri importante culturale fuseseră educați în Franța (la epoca realismului), ori în Germania (la epoca naturalismului).

Asachi, promotorul educației romînești, a fost un arhitect-inginer. Studiile sale de bază erau acele științifice. El a dobîndit, prin cei șapte ani de studiu pe cari i-a făcut în Polonia la începutul carierii sale, o mentalitate serioasă, în care intrau preocupările exacte. Matematica a stat la temelie înțelegerii sale. Faptul că el nu s'a concentrat pe o activitate științific-creatoare, pentru a deveni un cercetător, un inventator, se datorește stării cu totul primitive în care se găsea, la vremea începuturilor ei,

societatea românească. Dar dacă el nu a putut iscodi natura pentru a produce lucrări științifice de valoare, desigur a păstrat totuși metoda de lucru științifică. Această metodă impune omului ordine și continuitate. Știință fără persistență nu se poate închipui. Tenacitatea și serioșitatea lui *Asachi* însă este deplin cunoscută azi. Și pe acestea le-a luat dela temperamentul său, dar le-a întărit și le-a ordonat prin educația sa științifică. Modul cum organizează Academia Mihăileană și stăruința nesdruncinată pe care o pune în întemeierea școlilor, trădează pe omul de laborator, sau pe inginerul deprins cu realitățile scrutate exact. Nu este de mirare deci, că având un astfel de întemeietor, Academia Mihăileană a fost dintr'un început orientată spre științifism. Programele sale, încă de la înființare, cuprind numeroase cursuri menite să dea tinerilor o educație realistă, cu foarte multe aplicații practice. Prevăzând profesori pentru agricultură, pentru inginerie hotarnică, pentru chimie industrială, Academia încerca de fapt o înființare de institute tehnice și făcea din capul locului o îndrumare spre practicisim. Această tendință sănătoasă dacă s'ar fi păstrat, astăzi nu ne-am mai plînge de disproporția între învățămîntul teoretic și cel aplicat.

Asachi a fost ajutat, și probabil a fost și inspirat, de *Iacob Cihac*. Personalitatea acestui medic ceh, născut în Bavaria, și stabilit în Iași, a fost una din cele mai impunătoare. El și-a făcut studiile medicale în Germania atunci cînd stăpîni peste gîndirea germană erau *Goethe* și *Humboldt*. Nu-i de mirare așadar că el era impregnat de naturalism. Activitatea lui prodigioasă de la Iași, a fost o silință continuă de a transplanta naturalismul în Moldova. Acest om vîoi, de o energie rară, a frămîntat timp de douăzeci de ani societatea ieșană, infiltrînd într'un mediu aproape primitiv, tendința de emancipare spirituală prin știință. El înființează cercul de cetire medicinală; apoi societatea medico-istoriei naturale; apoi cabinetul de istorie naturală. La toate aceste inițiative el avea alături pe *Asachi*, iar la înființarea Academiei Mihăilene a participat desigur și el, deoarece îl găsim chiar din anul 1837 în corpul profesoral al Academiei. *Asachi* nu poate fi despărțit de *Cihac* în opera lui școlară și spiritul științific al inginerului, născut la Herța, a găsit întărire în spiritul naturalist al medicului născut la Aschaffenburg.

Dar influența lui *Cihac* a fost și mai întinsă. El a răspîndit în publicul mare spiritul științific prin conferințe, prin cercurile

lui de cetire, prin misiunile de cercetare științifică a Moldovii, prin cabinetul de Istorie Naturală. El a pregătit astfel o atmosferă de preocupări pozitive, pe care puteau apoi să se altoiască studii serioase. La societatea înființată de el luau parte cei mai mulți oameni din protipendadă: boieri, militari din ranguri înalte, profesioniști străini bine educați (medici și farmaciști). Această atmosferă a dominat instituția de cultură superioară înființată de *Asachi*, chiar dela începuturile ei. Sub înfrurirea ei, școala a trimis imediat tineri inteligenți la Universități străine pentru a învăța mai cu samă specialități științifice: matematică înaltă, fizică, geometrie practică, exploatarea minelor, istoria naturală, botanică, mecanică, știința mașinilor, arhitectură și înaltă astronomie. Tot din pricina asta și programele școlii au fost alcătuite cu preponderența părții științifice și practice. Bursierii trimiși de Academie se întorceau apoi ca profesori la școala de unde plecaseră și spiritul se întreținea mereu pe aceeași linie.

Mai târziu au venit la Academie *Ion Ghica* și *M. Kogălniceanu*. *Ion Ghica* era și el inginer, educat în disciplinele științifice; iar *Kogălniceanu* venia dela Berlin unde era cea a doua *Alma Mater* a sa, *Alma Mater* în care tot spiritul lui *Humboldt* era încă dominant.

Aceste două personalități, solid construite, aveau aceeași trăsătură fundamentală (cu toate diferențele de preocupare); ele erau *realiste* și găseau în atmosfera preparată de *Asachi* și *Cihac* un mediu potrivit lor.

În această atmosferă s'a putut desvolta atitudinea serioasă a spiritelor critice care au rezistat apoi fanteziilor lingvistice și exagerărilor revoluționare. Naturalismul lui *Cihac*, ca și științifismul lui *Asachi* și *Ion Ghica*, trebuiau să influențeze modul de gândire a oamenilor de cultură de la 1835—1848. Criticismul moldovean a avut desigur una din origini în cronicari; dar pe cea mai importantă origină credem că a avut-o în naturalismul lui *Cihac* și în științifismul lui *Asachi* și *Ion Ghica*. Academia Mihăileană poate fi socotită ca instituția organizatoare a bunului simț și a precisiunilor spirituale, din care trebuia să iasă îndrumări serioase pentru toate modurile de lucrare ale minții.

Științifismul Academiei a găsit apoi o dezvoltare și mai însemnată în elevii acestei școli, deveniți profesori. În fruntea acestora au stat *Cobîlcescu* și *Poni*. Aceștia au exercitat o influență atât de mare, încît putem spune că mai toți oamenii de

știință ai țării noastre au primit, direct sau indirect, impuls dela Academia Mihăileană.

Această scurtă ochire, aruncată asupra spiritului în care a fost creată Academia Mihăileană,—e menită să atragă atenția din nou asupra directivelor sănătoase de cari avem nevoie. A trecut un veac de la strădania lui *Asachi* și *Cihac*, dar problema centrală a poporului românesc a rămas, în esență, aceeași. Azi ca și la 1835, știința trebuie să fie pusă la baza statului nostru. La 1836, domnitorul *Mihai Sturza* zicea că „*mai multă slavă se poate câștiga prin lucrările țintitoare de a întemeia științele în patrie, de cât prin lățirea hotarelor sale*“. În 1936 ne aflăm cu hotarele țării lățite, după expresia lui M. Sturza, dar am cam pierdut din vedere „lucrările țintitoare de a întemeia științele în patrie“. Și mai cu seamă am cam pierdut din serioșitatea aceea tenace pe care o avea *Asachi*. Ca în toate, și în întemeierea științelor, rămânem cam mult la suprafață. Dar nicio dată n'a fost mai mare nevoie ca acuma să facem temeinic tot ce facem și să întărim cât mai mult științele. Științifismul este astăzi o nevoie încă mai mare pentru țara noastră, decât a fost pentru Moldova la 1835. Fără știință nu se mai poate apărare națională, nici administrație, nici gospodărie. Nici un bun material nu se mai creiază, cum trebuie, fără ajutorul cunoștințelor științifice. Nici o închegare durabilă nu se poate face fără controlul științii. Mecanizarea lumii și motorizarea uneltelor transformă viața într'o ocupație inginerescă. A nu întrebuiți mijloacele științifice curente, a nu ne pătrunde de metodele stabilite de știință, înseamnă a hotări să ne lăsăm dezarmați în lupta pentru existență și a admite să fim eliminați printr'o brutală selecțiune naturală. De aceia spiritul lui *Asachi* și *Cihac*, spiritul de la 1835, trebuie să ne reînsuflețească în toate ramurile de educație, căci, după cum spunea tot *Mihai Sturza*: „*nu (ni) se cuvine mai mult a rămînea înapoi la înaintirea civilizazei Europei*“.

Gr. T. Popa.

P. S.—Desvoltarea și documentarea acestui articol se găsește în monografia Liceului Național: De la Academia Mihăileană la Liceul Național. 1835—1935. Iași, Tip Brawo, 1936.